

INTELLEKTUAALOMANDIÕIGUSTE RIKKUMISEST TULENEVAD RISKID JA KAHJU EUROOPAS

Teadlikkuskampaania 2021

INTELLEKTUAALOMANDIÕIGUSTE RIKKUMISEST TULENEVAD RISKID JA KAHJU EUROOPAS

COVID-19 pandeemia ning sellest tulenev digisisu suurem ostmine internetis ja tarbimine on toonud esile riskid ja kahjud, mis tulenevad intellektuaalomandiõiguste rikkumisest Euroopas, ning ka ohud tarbijatele.

Tarbijatel on raske eristada ehtsaid ja järeletehtud kaupu, eriti internetis. Üldiselt teatas kolmandik inimesi (mõnes riigis isegi pool) ja keskmiselt ligi kümnendik eurooplasi (9 %), et neid eksitati ostma võltsinguid. Samuti on neil raske eristada digisisu seaduslikke allikaid ebaseaduslikest ¹.

Internetikaubandus on edukas – Eurostati andmeil ostis internetist 2020. aastal üle 70 % eurooplastest – on võltstoodetega seotud ebakindlus muutunud üha suuremaks tarbijakaitseprobleemiks.

Euroopa Liidu Intellektuaalomandi Ameti (EUIPO) ning Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsiooni (OECD) ühisuuringu kohaselt moodustavad võltstooted **6,8 % Euroopa Liidu (EL) impordist 121 miljardi euro väärtuses** ja mõjutavad kõiki sektoreid alates kosmeetikatoodetest ja mänguasjadest, veinidest ja jookidest, elektroonikast ja rõivastest kuni pestitsiidide ja farmaatsiatoodeteni.

Võltsijad tegutsevad globaliseerunud majanduses osavalt, kuritarvitades nüüdisaegseid logistikalahendusi ja seaduslikke kaubandust lihtsustavaid mehhanisme, kasutades ära ebakindlalt juhitava majandusega riike. Tõendid näitavad, et kuigi kurjategijad kasutavad ebaseaduslikuks kauplemiseks jätkuvalt kõiki olemasolevaid transpordiliike, domineerivad konfiskeeritud kaupade mahu ja väärtuse poolest endiselt merekonteineriveod. Merekonteineriveod on endiselt peamine kanal, millega võltskaubad saavad peamiselt Ida-Aasiast ning eelkõige Hiinast ja Hongkongist, – see moodustab 80 % konteineritest konfiskeeritud võltskaupade koguväärtusest maailmas ².

¹ [Euroopa kodanikud ja intellektuaalomand, oktoober 2020, EUIPO](#)

² [Merekonteinerivedude väärkasutamine \(europa.eu, OECD-EUIPO, veebruar 2021\)](#)

Olulised riskid kodanikele

Võltstooted ohustavad oluliselt kodanike tervist ja ohutust, sest tavaliselt ei vasta need kvaliteedi- ja ohutusnõuetele ning võivad sisaldada ohtlikke koostisaineid või komponente: EUIPO kvalitatiivne analüüs näitas³, et peamised riskid tulenevad kokkupuutest **ohtlike kemikaalidega**.

Võltsitud pestitsiidide ja kemikaalide tootmisel, kasutamisel ja kõrvaldamisel tekkiva võimaliku inim- ja keskkonnakahju pärast on jõustamisasutused korraldanud korrapäraseid suuri piiriüleseid jõustamisoperatsioone. On toimunud mitu operatsiooni Silver Axe⁴, milles on ametiasutused konfiskeerinud kokku 1222 tonni ebaseaduslikke ja võltsitud pestitsiide, herbitsiide ja väetisi.

Võltsitud ravimite ülemaailmse kaubanduse mahuks on hinnatud⁵ **4 miljardit eurot**. Võltsravimid liiguvad maailmas peamiselt postiga ja kulleriteenustega. Võltstootete probleem on veelgi suurenenud COVID-19 pandeemia ajal.

Nähtusele on juhtinud erilist tähelepanu võltsravimite (nt antibiootikumide ja valuvaigistite) ning viimasel ajal ka muude meditsiinivahendite (nt isikukaitsevahendite ja kaitsemaskide) levimine, sest rikkujad kasutavad ära inimeste ebakindlust uute raviviiside ja vaktsiinide suhtes⁶.

Kuritegelike organisatsioonide osalus

Tõendid kinnitavad üha enam organiseeritud kuritegelike rühmituste osalemist intellektuaalomandiõiguste rikkumisel ning intellektuaalomandivastase kuritegevuse seost muu

³ [EUIPO ohtlike võltstootete uuring \(europa.eu, juuni 2019\)](https://euiipo.europa.eu)

⁴ Operatsioon Silver Axe algas 2012. aastal ja hõlmab nüüd ligi 30 riiki kogu maailmas. [Operatsioon Silver Axe toimub neljandat korda ja konfiskeerib üle 550 tonni ebaseaduslikke pestitsiide | Europol \(europa.eu, Europol\)](#)

⁵ [Võltsitud farmaatsiatoodete kaubandus \(OECD–EUIPO, märts 2020\)](#)

⁶ [Europoli prognoosid järeletehtud COVID-19-vaktsiinide kohta osutusid õigeks | Europol \(europa.eu\)](#)

kuritegevusega, näiteks uimastikaubanduse, sunniviisilise töö, küberkuritegevuse, pettuste, dokumendipettuste ja rahapesuga ⁷. Intellektuaalomandivastast kuritegevust peetakse kasumlikuks tegevuseks, millel on võrreldes muude ebaseaduslike tegevustega suur investeringutasuvus, väike avastamisrisk ja suhteliselt kerged karistused (lühemad vanglakaristused, väiksemad trahvid).

Ka digipiraatlus on rikkujatele väga tulus turg. Üksnes IP-televisiooni (IPTV) valdkonnas teenitakse **1 miljard eurot ebaseaduslikku tulu** aastas, pakkudes ja tarbides ELis autoriõigust rikkuvat digisisu ⁸. Kahjustades loovisikute ja seaduslike ettevõtete huve, kasutas 2019. aastal ELis neid ebaseaduslikke teenuseid 13,7 miljonit inimest (3,6 % ELi rahvaarvust).

Intellektuaalomandiõiguste rikkumine suhtlusmeedias

Lisaks tervise- ja ohutusriskidele põhjustavad võltskaupade ostmise ja juurdepääs piraat-digisisule sageli turberikkumisi ja rahalist kahju tarbijatele, kes tegutsevad veebipoodides, platvormidel ja internetipõhistes kauplemisskohtades, kuid kelleni on võimalik jõuda ka suhtlusmeedia kaudu.

Hiljutises analüüsis ⁹ tõsteti esile suhtlusmeedia väärkasutamine võltsimise ja piraatluse eesmärgil. Miljonite Facebooki, Twitteri, Instagrami ja Redditi avalike arutelude ülevaates leidis EUIPO uuring, et kolmandik vestlustest digisisu teemal (35 %) võib olla seotud piraatlusega; enim arutletakse filmi- ja muusikapiraatluse teemal, eelkõige Redditi ja Twitteris. Pandeemia alguskuudel 2020. aasta kevadel täheldati piraatluse teemaliste arutelude märkimisväärset sagenemist. Uuringus rõhutati ka, et 11 % vestlustest füüsiliste toodete teemal võivad olla samuti seotud võltsingutega.

⁷ [EUROPOLi ja EUIPO 2. aruanne mitmes valdkonnas toimuva kuritegevuse kohta \(europa.eu\)](#)

⁸ [IPTV uuring \(europa.eu\), november 2019](#)

⁹ [Monitoring and analysing social media in relation to IP Infringement \(April 2021\)](#)

Intellektuaalomandiõiguste rikkumine kahjustab seaduslikke ettevõtteid ja eelkõige VKEsid

Peale tarbijate kahjustamise tekitab intellektuaalomandiõiguste rikkumine olulist kahju ka ELi majandusele. See kahjustab ELi ettevõtjate õigustatud huve ja moonutab siseturu tingimusi. Seaduslikus majanduses kaotatakse aastas 83 miljardit eurot müügitulu 11 sektoris, mis on eriti suures võltsimisohus, lisaks kaotatakse 15 miljardit eurot makse ja sotsiaalkindlustusmaksid ning hinnanguliselt kaob nendes sektorites ELis võltsingute tõttu 670 000 töökohta aastas.

Intellektuaalomandiõiguste rikkumine on eriti kahjulik väikestele ja keskmise suurusega ettevõtjatele (VKE). Vastavalt EUIPO avaldatud [VKEde intellektuaalomandi tulemustabelile](#) teatab neljandik Euroopa VKEdest, et on kannatanud intellektuaalomandiõiguse rikkumise tõttu. 33 % ettevõtetest, kellel on intellektuaalomandiõigusi, näiteks kaubamärke või patente, teatas üldisest käibe vähenemisest, 27 % teatas mainekahjust ja 15 % teatas konkurentsieelise kaotusest intellektuaalomandiõiguste rikkumise tõttu.

Pandeemia ajal kasutasid ettevõtted üha enam EUIPO loodud intellektuaalomandiõiguste jõustamise portaali ([IP Enforcement Portal](#)), mis lihtsustab teabevahetust õiguste omanike ja jõustamisasutuste (tolli- ja politseiasutused) vahel. See näitab, et ettevõtete intellektuaalomandiõigusi võidi rikkuda sagedamini.

Samuti on kinnitatud positiivset seost intellektuaalomandiõiguste omamise ja majandustulemuste vahel ning see on eriti ilmne VKEde korral ¹⁰. Intellektuaalomandiõiguste omanike majandustulemused on paremad kui mitteomanikel. Üldiselt on tulu töötaja kohta intellektuaalomandiõiguste omanikel ligikaudu 55 % suurem kui mitteomanikel. See seos on eriti väljendunud VKEde korral. Intellektuaalomandiõigustega VKEdel (kuigi neid on alla 9 %) on 68 % suurem sissetulek töötaja kohta kui VKEdel, kellel ei ole intellektuaalomandiõigusi (välistades muud asjakohased tegurid), ning nad maksavad ka suuremat palka.

Tulevikku vaadates võivad intellektuaalomandiõiguste mahukad tegevusalad üldiselt ja eelkõige uute tehnoloogiatega uuendustegevuse VKEde loota, et neil on oluline roll Euroopa majanduse taastamisel pandeemiajärgsest kriisist.

¹⁰ [Ettevõtte taseme intellektuaalomandipanuse uuring](#), EPO-EUIPO, veebruar 2021.

Õigusi rikkuvate ärimudelite mõistmine ja vahendajate kaasamine parema jõustamise nimel

Parem arusaam ärimudelitest, mida rikkujad kasutavad raha saamiseks, aitab kohandada ja tugevdada jõustamistegevust, kaasates samal ajal asjaomaseid partnereid võltsimise ja piraatluse vastasesse võitlusesse.

Et intellektuaalomandiõiguste rikkumine muutub veebikeskkonnas nähtavamaks, on domeeninimedel oluline roll mitmes intellektuaalomandit rikkivas internetipõhises ärimudelis, mis kahjustavad tarbijaid, intellektuaalomandi omanikke ja kogu domeeninimede ökosüsteemi. Maailmas on üle 375 miljoni domeeninime ja nende hõivamine on tõeline probleem seaduslikele tootemarkidele ja tarbijatele ning võib olla eriti raske VKEdele, kellel sageli puuduvad vahendid, millega aktiivselt jälgida oma veebis toimuvat, et avastada domeeninime hõivamine ja kaitsta oma tootemarkide mainet.

EUIPO analüüsis hiljuti ¹¹ 20 osaleva tootemargiga seotud 1000 domeeninime (sarnased ja variandid) ning selgus, et poolt neist peetakse kahtlasteks, st need viivad võltstooteid müüvatele veebilehtedele.

EUIPO on analüüsinud ¹² häid tavasid, millega registripidajad ja registrid takistavad domeeninimede väärkasutamist intellektuaalomandiõiguste rikkumiseks, näiteks asjakohaste tingimuste väljatöötamine, vaheserveri teenuste kasutamise piiramine, registreerija isikusamasuse kontrollimise süsteemide loomine ning domeeni kuritarvitusliku registreerimise tuvastamine ja sellele reageerimine.

Mõni register on koostöös riiklike või õiguskaitseasutustega kehtestanud ka ebaseadusliku sisuga domeenidele suunatud teatamis- ja sulgemismenetlused. Samuti teevad nad koostööd

¹¹ [Focus on Cybersquatting: Monitoring and Analysis \(May 2021\)](#)

¹² [Aruteludokument: domeeninimed, 2021 \(europa.eu, EUIPO, märts 2021\)](#)

intellektuaalomandi omanike ja jõustamisasutustega, et jagada luureandmeid ja piirata intellektuaalomandiõigusi rikkuvat domeeninimede kasutamist.

EUIPO on uurinud ka suhtlusmeedia kasutamist intellektuaalomandiõiguste rikkumisel, näiteks intellektuaalomandit rikkuva sisu veebimajutust, voogedastust või linkimist või sellise sisu reklaamimist suhtlusmeedia kaudu, analüüsid avalikke ja suletud rühmades toimuvaid arutelusid teemal, kuidas vältida intellektuaalomandi jõustamismeetmeid.

Intellektuaalomandiõiguste rikkumiste käsitlemiseks tehakse kindlaks ennetavad ja korrigeerivad head tavad.

Koostöö vahendajate vahel

Peale tavapärase jõustamisasutuste (politsei, toll), mis on olulised intellektuaalomandiõiguste jõustamisel, on ka muid osalisi, kellel on üha olulisem roll, näiteks eelkõige vahendajaid, kelle seaduslike teenuseid kuritarvitavad rikkujad ja kes on sageli esimesed, kelle poole pöörduvad õiguste omanikud, et rikkumine peatada.

E-kaubanduse platvormid pakuvad seaduslikele müüjatele arvukaid uusi võimalusi siseneda uutele turgudele ja jõuda tarbijateni. Neid võib siiski väärkasutada ka võltstoodete müümiseks.

Paljudel suurtel e-kaubanduse platvormidel on juba olemas kavad, mille kaudu saavad õiguste omanikud teatada platvormil toimuvast intellektuaalomandiõiguste rikkumisest. Paljud õiguste omanikud ei tea selliste kavade olemasolust või on koormatud oma teabe korduva esitamisega eri platvormidel. Paljud platvormid ei ole kindlad või ei saa kergesti kontrollida, kas nad suhtlevad intellektuaalomandi õiguspärase omanikuga, kui nad saavad teavet intellektuaalomandi rikkumisest oma platvormil. Sel põhjusel arendab EUIPO terviklikku turvalist veebiteenust, et toetada intellektuaalomandiõiguste omanike ja e-kaubanduse platvormide koostööd, tuvastades ja kõrvaldades intellektuaalomandiõiguste rikkujate nimekirju intellektuaalomandiõiguste jõustamise portaali kaudu.

Tehnika arenedes, e-kaubanduse ja virtuaalsete kauplemiskohtade laienedes ning majandus- ja sotsiaalkeskonda kiiresti ümber kujundavate uute ärimudelite tekkides tuleb kohandada mitmeid intellektuaalomandiõiguste registreerimise, kasutamise ja jõustamise aspekte.

Uued tehnoloogiad ja intellektuaalomandiõiguste jõustamine

Tehnoloogia pakub mitmeid lahendusi, kuidas kaitsta omanike õigusi ja seaduslikke tarneahelaid. Võltsimisvastase tehnoloogia turg on siiski lai ja keerukas. Tehnoloogiad arenevad kiiresti ja teavet nende kohta võib olla leida raske.

Et aidata ettevõtetel suurendada võltsingutevastast kaitset, kasutades arvukaid olemasolevaid tehnilisi lahendusi, on avaldatud võltsimisvastase tehnoloogia juhend ¹³, mis kirjeldab ettevõtetele võltsimisvastase tehnoloogia peamisi liike, sealhulgas elektroonilisi tuvastus- ja jälitusseadmeid, tähiste paigutamist toodetele või pakenditesse ning muude keemiliste, füüsikaliste, mehaaniliste ja digitaalsete vahendite kasutamist. See näitab, kuidas on kõige kulutõhusam ja praktilisem kaitsta intellektuaalomandiõigusi, ning kirjeldab selgelt rakendamise nõudeid ja kulusid. Juhendi põhjal tuleb välja töötada spetsiaalne otsinguvahend, mis aitab ettevõtetel leida nende ettevõtte jaoks kõige sobivamad võltsimisvastased lahendused.

Lisaks uuritakse plokiahelatehnoloogia potentsiaali tagada, et logistikaettevõtted või jõustamisasutused (näiteks impordi korral toll) tunnustaksid algupäraseid (autenditud) tooteid tarneahela mis tahes etapis. Kavas on projekteerida ja üles ehitada avatud ja koostalitlusvõimeline taristu, mis ühilduks ettevõtete olemasolevate jälitus- ja jälgimislahendustega ning jõustamisasutuste riskianalüüsisüsteemidega ning oleks seotud ka [intellektuaalomandi jõustamise portaaliga](#).

¹³ [Võltsimisvastase tehnoloogia juhend, 2021 \(europa.eu, EUIPO, veebruar 2021\)](#)

Lisaks ühiskonna, keskkonna ja majanduse kahjustamisele võib intellektuaalomandiõiguste rikkumine tekitada ka mainekahju ja takistada uuendustegevust, loovust ning investeringuid teadus- ja arendustegevusse.

Praegune keerukas kriis on vaieldamatult rõhutanud vajadust pakkuda kestlikke lahendusi, leides parimad tavad ja kasutades uusi tehnoloogiaid võitluses kuritegelike organisatsioonide vastu, kes toodavad, levitavad ja müüvad võltsitud kaupu ja piraat-digisisu. Selle ohuga võitlemiseks on väga oluline ka levitada tõhusaid teadvustamiskampaaniaid.

Selleks on äärmiselt oluline tugevdada avaliku ja erasektori kõigi sidusrühmade ülemaailmset koostööd. Võitlus intellektuaalomandivastase kuritegevusega peaks taas saama rahvusvahelises kuritegevuse vastases võitluses Euroopa prioriteediks.

Jätkata tuleb ka tegevust rahvusvahelisel tasandil, et parandada intellektuaalomandiõiguste kaitset ja jõustamist kolmandates riikides, eelkõige Hiinas, Ladina-Ameerikas, Kagu-Aasias ja Aafrikas koostööprogrammide raames, mille rakendusamet on EUIPO, lahendades seega võltsingute probleemi nende võimalikus päritolukohas.

INTELLEKTUAALOMANDIÕIGUSTE RIKKUMISEST TULENEVAD RISKID JA KAHJU EUROOPAS